

ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ У ФОРМУВАННІ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ У ВНЗ

В статті розглядаються деякі особливості загальнонавчальних технологій навчання в економічному вузі в контексті формування інформаційно-аналітичних умінь студентів - майбутніх економістів.

Головною метою вищої економічної освіти є підготовка особистості, конкурентоздатного фахівця, професійні якості якого відповідають сучасним вимогам ринку праці. Враховуючи докорінні зміни, обумовлені створенням глобального інформаційного простору сучасне інформаційне суспільство вимагає від фахівця економічного профілю високого рівня умінь роботи з інформацією. При цьому здатність знаходити, накопичувати знання та використовувати їх для розв'язання поставлених завдань набуває особливого значення та вимагає від майбутнього фахівця економічного профілю відповідних інформаційно-аналітичних умінь. Зважаючи на це, доцільно відмітити, що якість опанування інформаційно-аналітичними вміннями майбутніх економістів у ВНЗ в значній мірі залежить від якості організації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Це в свою чергу вимагає впровадження відповідних технологій навчання, які сприятимуть підвищенню ефективності процесу формування відповідних інформаційно-аналітичних умінь студентів економічних спеціальностей, що і обумовлює актуальність теми дослідження.

Слід зазначити, що різноманітні аспекти впровадження педагогічних технологій стали об'єктом дослідження багатьох відомих науковців (А.М. Алексюк, Б.Блум, Д.Брунер, Р.С. Гуревич, О.В. Євдокимов, В.І. Клочко, І.Я. Лернер, І.Ф. Прокопенко, З.І. Слєпкань, Н.Ф. Тализіна Л.М. Фрідман та ін.)

На нашу думку, технологіями, ефективно поєднання яких значно підвищить рівень опанування інформаційно-аналітичними вміннями можуть бути:

- технологія критичного мислення (Є. Полат, Т. Воропай, Дж. Стіл, О. Тягло, М. Чошанов, Т. Хячумян та ін);
- технологія проблемного навчання (І. Я. Лернер, М. І. Махмутов, А. В. Фурман та ін.)
- технологія розвиваючого навчання (І. С. Якиманська, та ін.);
- інформаційні технології навчання (М. І. Жалдак, В. І. Клочко, Р. С. Гуревич та ін);
- особистісно-орієнтовані технології (О. В. Євдокимов, І. Унт, З. І. Слєпкань та ін),
- технологія моделюючого навчання (Л. М. Фрідман, М. Б. Балк, В. А. Петров, Є. В. Шикін та ін.);

- технології професійно-орієнтованого навчання (Б. В. Гнеденко, Л. П. Гусак, А. Д. Мишкіс, О. І. Богомолів та ін.) та ін.

Зокрема, педагогічна технологія критичного мислення сприяє розвитку у студентів раціональних підходів до формування базових умінь, їх використання та рефлексії майбутнього економіста щодо одержаних знань. При цьому наголошується, що особливої ваги набувають уміння добору найбільш важливої у даний момент часу інформації. Успіху зможе досягти лише той, хто зуміє критично осмислити отриману інформацію і розробити ефективну стратегію щодо її реалізації. Метою даної технології є формування вміння досліджувати реальні професійні ситуації та знаходити виважені рішення, використовуючи для цього аналіз інформації зібраної із різних джерел. Важливим у цьому процесі є вироблення чіткої і аргументованої власної точки зору, уважне ставлення до чужої та, при необхідності, її врахування.

Як зазначає Т.І. Хачумян, ефективність формування критичного мислення студентів тісно пов'язано із динамікою технологічного і соціального прогресу, що потребує від студентів вищих навчальних закладів не лише умінь швидкої адаптації до різних видів навчальної діяльності, а й набуття досвіду щодо аналізу нестандартних ситуацій, які можуть виникнути в майбутній професійній діяльності.

Крім того, науковець стверджує, що на підвищення якості розвитку критичного мислення і, як наслідок, інформаційно-аналітичних умінь, суттєво впливає рівень застосування сучасних інформаційних технологій. Останнє зумовлено тим, що:

- за їх допомогою створюються умови для функціонування інформаційно-педагогічного середовища, в якому реалізуються конструктивістські моделі навчання; забезпечується організація таких видів діяльності студентів, як моделювання реальних ситуацій, процесів і явищ, що вивчаються; проводиться експериментальне дослідження аналітичних, графічних, об'єктних моделей; розробляються і перевіряються гіпотези, на основі яких генерується декілька варіантів розв'язування завдань та вибирається оптимальний; інтерпретуються отримані результати; формулюються висновки щодо прийнятого рішення тощо;

- потужні інструментальні засоби сучасних інформаційних технологій дозволяють підвищити ефективність навчально-пізнавальної діяльності студентів, збільшити частку її інтелектуальної складової за рахунок автоматизації рутинних операцій введення, опрацювання, зберігання інформації, виконання технологічних операцій з об'єктами, що вивчаються;

- засоби візуалізації інформації підвищують рівень її розуміння та емоційного сприйняття, сприяють посиленню зацікавленості, мотивації навчання, активізують процес отримання нових знань;

- специфічний вбудований інструментарій дозволяє пропонувати студентам завдання, які традиційними засобами неможливо або складно розв'язати у навчальний час (наприклад, завдання, пов'язані з пошуком

інформації, з виконанням великої кількості розрахунків, з перебором варіантів, побудовою та дослідженням комп'ютерних моделей, прогнозуванням тощо);

- миттєва реакція програми на дії студентів, забезпечення зворотного зв'язку надає можливість наочно переконатися в необхідності самоконтролю, самооцінки власних дій, створює умови для організації самостійної навчальної діяльності [5].

Водночас, доцільним є розгляд будь-якої навчальної технології, як такої, що сприяє формуванню у студентів цілісної картини світу, здібностей і навичок самостійного наукового пізнання. А це неможливо без дослідницької діяльності. Адже в процесі дослідження студенти проводять збір, аналіз та узагальнення даних, висувають гіпотези та перевіряють їх доцільність. І тому набуття студентами навичок дослідницької роботи в контексті формування творчої особистості професіонала-дослідника є невід'ємною компонентою навчальної технології.

Ми погоджуємося з думкою В.В. Стрельнікова [4], який зазначає, що головним завданням університетської освіти є розвиток здатності людини самостійно працювати. Для цього їй необхідно вміти ставити проблеми, усвідомлювати поставлені завдання, вміти систематизовано збирати дані, опрацьовувати їх тощо, тобто володіти навичками проведення наукового дослідження.

При цьому підкреслюється, що навчальна діяльність студента повинна бути тісно пов'язана з вирішенням творчо-пошукових завдань, процес розв'язування яких передбачає наступне:

1. Аналіз суті завдання;
 - а) усвідомлення завдання – з'ясування наявності інформації (виділення елементів; виявлення структурних зв'язків і відносин;
 - б) актуалізація й організація знання – пошук інформації, розпізнавання виду завдання, виділення окремих елементів та їх вивчення, комбінування окремих деталей, перегрупування елементів;
 - в) формулювання нового завдання.
2. Усвідомлення проблемності (суперечливості завдання, формулювання проблеми.
3. Пошук плану рішення: висування гіпотези (ідеї про можливий шлях рішення проблеми і задуму її реалізації); обґрунтування гіпотези, складання розгорнутого плану рішення.
4. Втілення рішення: реалізація послідовних дій згідно плану; доведення того, що одержаний результат відповідає поставленим завданням.
5. Ретроспективний аналіз завдання (рефлексія); визначення і закріплення прийомів, які привели до мети: обговорення даного рішення з погляду його раціональності; з'ясування ефективності різних прийомів, узагальнення їх у певній системі; зіставлення вирішеного завдання з іншими, виявлення загальних закономірностей.

Особливістю технології „навчання дослідженню” є її варіативність,

яка досягається за допомогою технологічної карти навчання, системи форм і методів, а також методики організації дослідницьких освітніх ситуацій, а також створення підручників, які крім традиційної інформації повинні містити матеріали, створені студентами [4].

Особливу увагу в контексті нашого дослідження привертають інтегральні технології. Основними принципами інтегральної технології навчання є розвиток особистісного потенціалу студента. Інтегровані заняття полягають в об'єднанні знань про предмет вивчення, здобутий засобами різних навчальних курсів, що є актуальним саме для формування інформаційно-аналітичних умінь студентів в процесі вивчення дисциплін природничо-наукового циклу. Так, С.М. Кустовський відмічає, що реалізація міжпредметних чи інтегративних зв'язків координує навчальні програми з дисциплін, передбачає наступність і неперервність навчання, виключає дублювання матеріалу, знижує ймовірність розрізненості знань, умінь та навичок студентів в умовах багатопредметності, підвищує рівень мобільності знань, посилює професійну спрямованість навчання, вдосконалює практичну підготовку, розвиває студентську увагу, пам'ять, мотивацію навчання, підвищує рівень самостійності в здобутті студентами нових знань, вмінь і навичок, активізує творчий пошук.

На основі інтегративного підходу розробляється технологія моделюючого навчання, в основі якої лежить метод моделювання (І.С. Блехман, Т.В. Крилова, А.Д.Мишкіс, О.С. Турчин та ін.). Технологію моделюючого навчання доцільно застосовувати при вивченні дисциплін циклу природничо-наукової підготовки, адже саме метод моделювання в значній мірі сприяє формуванню у студентів вміння самостійно набувати нові знання у моделюючій діяльності. При цьому відбувається поєднання матеріалу дисциплін природничо-наукового циклу з економічними дисциплінами, що сприяє формуванню умінь та навичок практичного застосування отриманих знань в майбутній професійній діяльності.

У цьому аспекті найбільш перспективним для студентів економічних спеціальностей ВНЗ є впровадження методу проектів, серед яких можуть бути дослідницькі, творчі, ігрові, інформаційні, практично-орієнтовані тощо. Крім того, метод проектів є прикладом практичної реалізації проблемного та моделюючого навчання в процесі професійної підготовки майбутніх економістів у ВНЗ.

Не менш важливим у формування інформаційно-аналітичних умінь є технології розвиваючого навчання. Вони, перш за все, сприяють розвитку у студентів здібностей до самовдосконалення, тому, що студент не тільки отримує інформацію та осмислює її, а й використовує при подальшому навчанні, розвиває свій професійний потенціал.

Доцільно підкреслити особливу роль інформаційних технологій у процесі формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх економістів. Під інформаційними технологіями навчання розуміють таку модель навчально-виховного процесу, у якій мета досягається насамперед за рахунок найповнішого використання можливостей комп'ютерної

техніки та програмного забезпечення.

Серед інформаційних технологій можна виділити технології навчання та технології дистанційного навчання. У першому випадку студенти навчаються самостійно, використовуючи для цього ПК, але без використання електронних мереж, тоді як у технології дистанційного навчання – використовують віртуальний освітній простір.

Зокрема Н.В. Морзе, розглядаючи можливості інформаційно-комунікаційних та дистанційних технологій навчання у вищому навчальному закладі, відмічають, що із розвитком інформаційних технологій та Internet викладач перестає бути для студента єдиним джерелом інформації. При цьому зміщується акцент із формування репродуктивних навичок, таких як запам'ятовування та відтворення, на розвиток аналітичних умінь, в основі яких співставлення, синтез, аналіз, оцінювання виявлення зв'язків, планування, групової взаємодії з використанням інформаційно-комунікаційних технологій [3].

До сучасних інформаційно-комунікаційних технологій навчання вони відносять Інтернет-технології, мультимедійні програмні засоби, офісне та спеціалізоване програмне забезпечення, електронні посібники та підручники, системи дистанційного навчання (системи комп'ютерного супроводу навчання).

Викликає інтерес підхід Кареліної О.В. до вирішення проблеми формування умінь з інформаційних технологій у процесі дистанційного навчання студентів вищих економічних навчальних закладів.

Науковець відмічає, що обчислювальну техніку найдоцільніше використовувати при формуванні професійних умінь спеціалістів економічного профілю, адже саме ці уміння не потребують безпосереднього оперування з фізичними об'єктами і тому можуть ефективно формуватись у віртуальному середовищі в умовах дистанційного навчання, якому властиве систематичне спілкування студентів із студентами та із викладачем засобами інформаційних технологій.

При цьому стверджується, що уміння з інформаційних технологій — це сукупність знань і навичок використання комп'ютерної та телекомунікаційної техніки у професійній діяльності. А рівень сформованості умінь з інформаційних технологій визначається та оцінюється за такими критеріями. Серед них:

- 1) сформованість змістового компонента;
- 2) сформованість операційного компонента;
- 3) здатність до здійснення переносу знань, навичок і умінь, що сформовані в процесі розв'язання навчальних завдань, у професійну діяльність майбутніх економістів. [1]

Особливу роль у процесі формування інформаційно-аналітичних умінь студентів економічних спеціальностей відіграють особистісно-орієнтовані технології, тому, що вони розглядають кожного студента як унікальну особистість, яка потребує постійної уваги і підтримки в цьому

процесі. Зокрема поєднання сучасних інформаційних технологій та особистісно-орієнтованих технологій створює найбільш сприятливі умови для формування інформаційно-аналітичних умінь студентів економічних спеціальностей ВНЗ.

Отже, проведений аналіз вище розглянутих технологій виявив реальні можливості щодо впливу кожної з них на формування інформаційно-аналітичних умінь студентів економічних спеціальностей ВНЗ. Водночас, ураховуючи сучасні вимоги до професійної підготовки майбутніх економістів доцільним є раціональне поєднання домінуючих компонентів цих технологій як основи для розробки міждисциплінарної технологічної моделі формування інформаційно-аналітичних умінь.

Література

1. Кареліна О.В. Формування умінь з інформаційних технологій у процесі дистанційного навчання студентів вищих економічних навчальних закладів. Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / О.В. Кареліна; Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. — Т., 2005. — 20 с.

2. Кустовський С.М. Дидактичні умови організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх економістів у вищих навчальних закладах. Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / С.М. Кустовський; Вінницьк. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. — В., 2005. — 21с.

3. Морзе Н.В. Дистанційна технологія як основа сучасних інформаційних технологій у навчанні // Нові технології навчання. - К., 2001. - Вип. 30. - С.32-42.

4. Стрельников В. Застосування в університеті технології “навчання дослідження” // Інформаційний вісник Академії наук вищої школи України. — 2004. — № 2 (40). — С. 28–31

5. Хачумян Т.І. Формування критичного мислення студентів вищих навчальних закладів засобами інформаційних технологій. Автореф. дис... канд. пед. наук: 13 00 09 / Т.І. Хачумян; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. — Х., 2005 — 18 с.

6. Network Society-E-technologies for All: Proceedings of the International Workshop (November 25-27, 2003). Kyiv, Ukraine, 2003. — 115 p.

Резюме. В статье рассматриваются некоторые особенности общепринятых технологий обучения в экономическом вузе в контексте формирования информационно-аналитических умений студентов – будущих экономистов.

Summary. Some approaches of famous educational technologies to development of informatical and analytical skills for the economic specialities students in higher educational establishments are considered in this article.